

Yleisluentasarja: Struven ketjulla maapalloa mittaamaan

Struven ketjun merkitykset – yleiskartat ja kolmiomittaukset

Kari Rantalainen

19.9.2017

Maanmittaus ja kartoitus

Mittaus- ja kartoitustekniikan osa-alueet, luentosarjan osalta

Geodesia : tieteenala, joka tutkii maapallon kokoa, muotoa ja painovoimakenttää

Käytännön geodesia: kartanvalmistuksessa ja muissa mittauksissa tarvittavien runkopisteiden määrittäminen, maastotiedon keruu ja laskenta, erikoismittaukset esim. rakennusmittaukset ja teollisuusmittaukset

Kartografia: tieteenala. Joka tarkoittaa karttojen suunnittelua, valmistusta ja karttatutkimusta

Geodesia

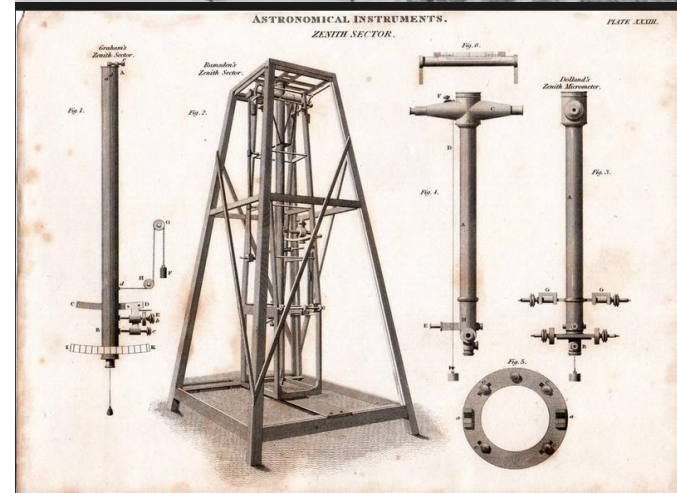
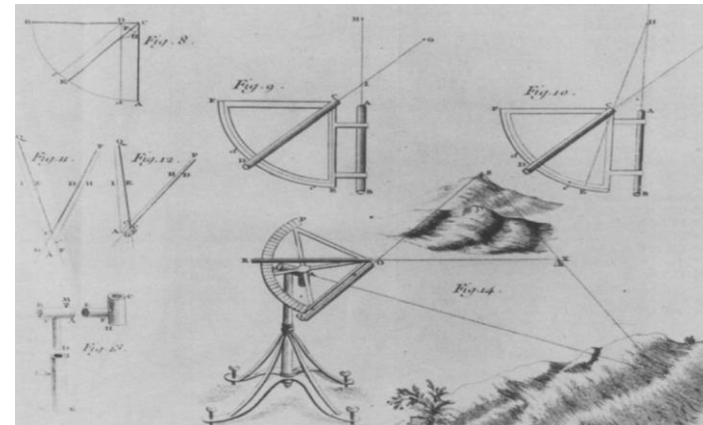
- Maan muoto on vuosituhansien aikana ollut ihmiskunnalle tärkeä asia; pannukakusta- navoiltaan litistyneeksi pyörähdysellipsoidiksi on pitkä matka
 - Jo 500 luvulla eaa Kreikassa (aloitti Pythagoras) oli päädytty tähtitieteellisissä laskelmissa, että maa on pallon muotoinen
 - N 276 195 eaa Eratoshenes kehitti laskelmat maapallon koon / muodon määrittämiseksi
 - 1687 Isaac Newton esitti että maa on navoiltaan litistynyt pallon muotoinen kappale (painovoimamittaus)
 - Asiasta syntyi sittemmin riitaa eurooppalaisten tiedemiesten keskuudessa (Ranska vs. Englanti)

Maapallon muodon astemittaus

- Asian ratkaisemiseksi esitettiin yhden asteen meridiaanikaaren mittausta
 - Mahdollisimman lähellä päiväntasaajaa
 - Mahdollisimman pohjoisessa
- Ranskan kuningas Ludvig XV myönsi rahat kahdelle retkikunnalle
- Pierre-Louis Moreau de Maupertuis, pohjoinen retkikunta Lapissa , ensimmäinen kolmiomittaus Suomessa 1736 - 1737
- Charles Marie de La Condamnie, eteläinen retkikunta etelä-Amerikassa Perussa (10 vuotta)

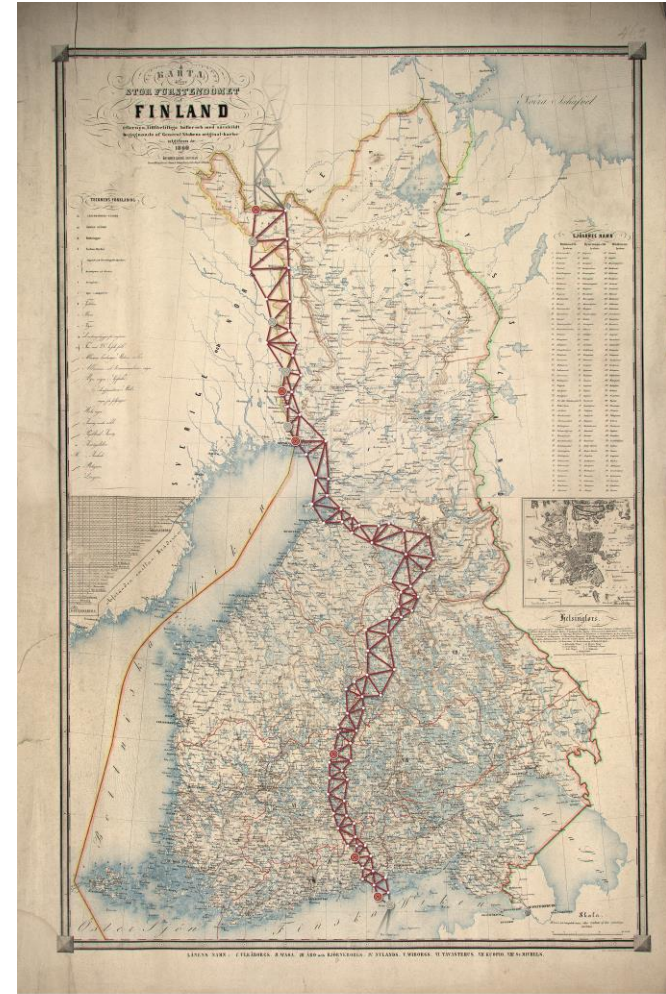
Mittausvälineet Maupertius´n aikana

- Kvadrantti (kulmien mittaukseen)
- Lämpömittareita ja ilmapuntareita
- Kelloja
- Sektori, paikanmäärittämiseen, tähden ohikulku

Struven ketju, Venäläis- Skandinavinen kolmioketju

- Mustalta mereltä Jäämerelle
- Mittaukset aloitettiin Venäjällä 1816
- Mittaukset lopetettiin Jäämeren rantaan 1855
- 258 kolmiota, 265 peruspistettä, 60 apupistettä
- 34 pistettä on valittu Unescon maailmanperintökohteeksi 2005
- 6 pistettä Suomessa, joista 1 Oravivuori-Puolakka

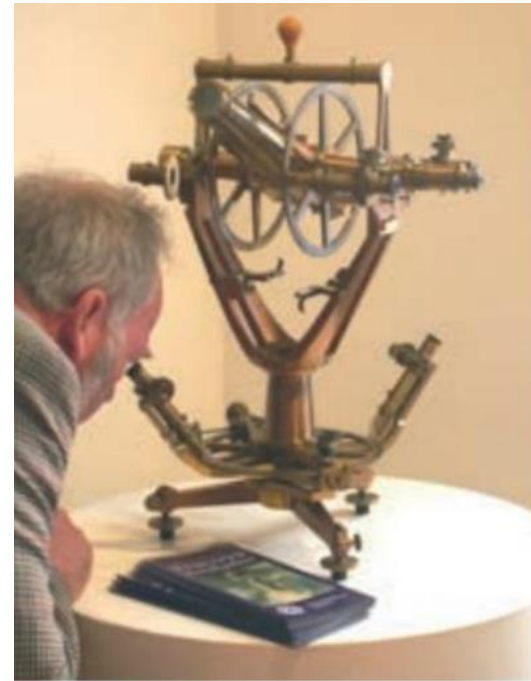

Struve Geodetic Arc in
The Grand Duchy of Finland
1830-1852

Struven ketju

- Mittaukset tehtiin huomattavasti kehittyneemmällä laitteilla kuin Maupertius n. 100 v aiemmin
- Käytössä oli teodoliitti ja tarkka kronometri ja ”pystykehä” tähtien korkeuden mittaukseen ja zeniitin määrittämiseen

A recently re-discovered Repsold theodolite used on the Struve Arc.

Lähde: The Struve Geodetic Arc, J.R. Smith International Institution for History of Surveying & Measurement September 2005

Struven ketjun mittakaavan määrittämisen perusviivat

Table 3. BASELINES (for arc metrology)

Date	Triangle	Country	Latitude	Name	Reduced length Toises / Metres	Reduced to	Accuracy between bases
1850	252	Norway	69° 55'	Alten*	1154.744 2250.67	Arctic Ocean	1/395 991
1851	230	Finland	66 22	Ofver Torneä*	1519.839 2962.27	Gulf of Bothnia	1/29 964
1845	216/7	Finland	65 00	Uleåborg*	1505.317 2933.96	Gulf of Bothnia	1/32 594
1844	162	Finland	60 50	Elima*	1348.746 2628.80	Gulf of Finland	
1827	150	Estonia	59 02	Simonis*	2315.133 4512.35	Gulf of Riga	1/58 502
1820	117	Lithuania	55 58	Ponedeli**	6055.162 11801.92	Gulf of Riga	1/35 130
1827	79	Belarus	52 14	Ossownitza**	5719.643 11147.97	Gulf of Riga	1/26 104
1838	53x	Ukraine	49 42	Staro-Konstantinow**	4563.972 8895.49	Gulf of Riga	1/28 211
1848	42	Ukraine	48 30	Romankautzi*	2910.094 5671.97	Gulf of Riga	1/85 639
1849	6/ 7	Ukraine	45 35	Taschbunar*	2770.317 5399.33	Gulf of Riga	
1852					2770.246 5399.40		

Conversion factor 1 toise = 1,949 067 metres * = with Struve apparatus ** = with Tenner apparatus
NB Taschbunar was measured twice

Lähde: The Struve Geodetic Arc, J.R. Smith International Institution for History of Surveying & Measurement September 2005

Struven ketjun atsimutit sijainnin ja orientoinnin määrittämiseksi

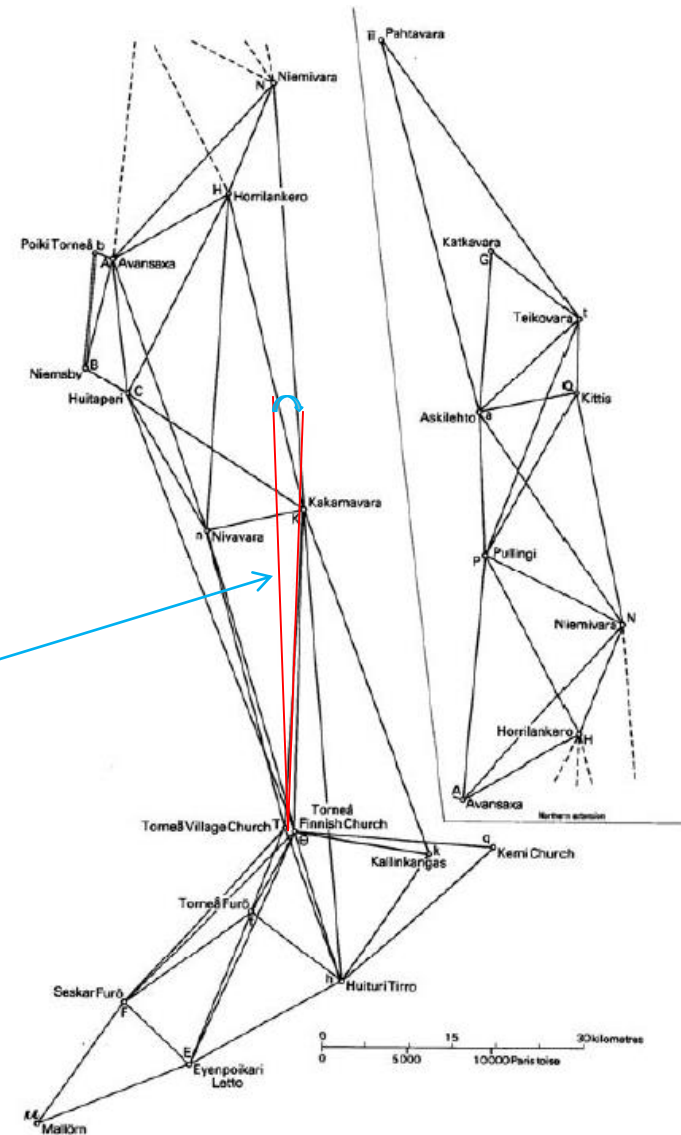
Table 4. AZIMUTHS (for astronomical positioning and orientation)

Date	Station number	Country	Astro.Latitude ° ' "	From	To	Azimuth ° ' "
1850	1N– 4N	Norway	70 40 11.2	Fuglenaes	Jedki	220 30 20.5
1850	16N–18N	Finland	68 40 58.4	Stuor-oivi	Pajtas-vaara	168 22 59.4
1845 1851	2 – 1	Finland	65 49 44.6	Neder-Torneä church	Kaakama-vaara	03 01 30.9
1852	39 – 38	Finland	62 38 05.2	Kilpi-mäki	Silmut-mäki	274 48 04.3
N1843	72 – 70	Russia	60 04 29.2	E on Mäki-päällys	Ristisaari	342 10 10.9
S1826	72 – 73	Russia	60 04 29.2	E on Mäki-päällys	Belfry Halljall	209 09 17.3
1826- 1828	84 – 82	Estonia	58 22 47.6	Centre Obsery. Tower Dorpat	Kersel	337 36 39.6
1826	104 – 101	Latvia	56 30 05.0	Jacobstadt astro pt.	Dabors-kalns	312 22 02.4
1827, 1855	125 – 121	Lithuania	54 39 04.2	Nemesch	Meschkanzi	359 59 57.1
1827, 1853	154 – 153	Belarus	52 02 42.2	Belin	Leskowitschi	61 44 04.8
1837	172 – 170	Ukraine	50 05 50.0	Kremenetz	Gurniki	18 07 17.4
1838, 1852	187 – 186	Ukraine	48 45 03.0	Ssuprunkowzi	Karatschkowzi	311 35 47.6
1848	208 – 210	Moldova	47 01 25.0	Wodolui	Dschamana	157 41 27.1
1848, 1852	231 – 230	Ukraine	45 20 02.8	Staro- Nekrassowka	Belfry Ismail	270 56 05.5

Lähde: The Struve Geodetic Arc, J.R. Smith International Institution for History of Surveying & Measurement September 2005

Atsimuutti

- Atsimuutti on suunnan horisontaalinen komponentti (suuntima), joka mitataan horisonttia pitkin aloittaen yleensä pohjoisesta itään siis myötäpäivään ja yleensä mitaten asteissa
- Ala-Tornion kirkko – Kaakamavaara
- 0 , ,
- 03 01 30,9

Lähde: The Struve Geodetic Arc, J.R. Smith International Institution for History of Surveying & Measurement September 2005

Figure 9. Svanberg's network

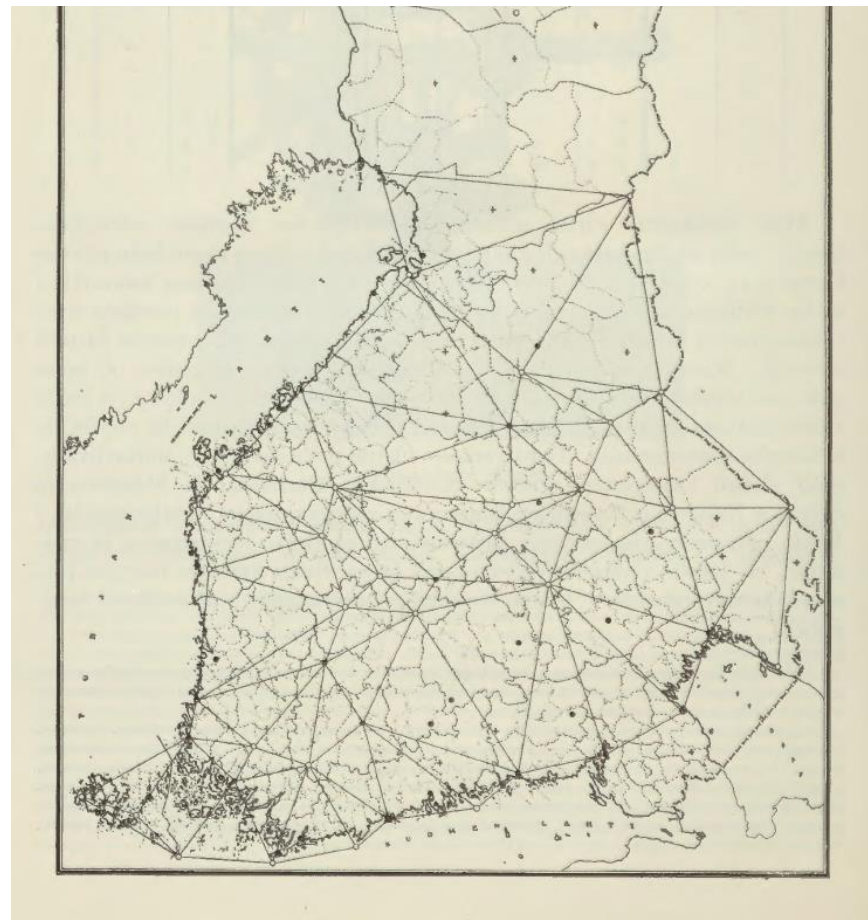
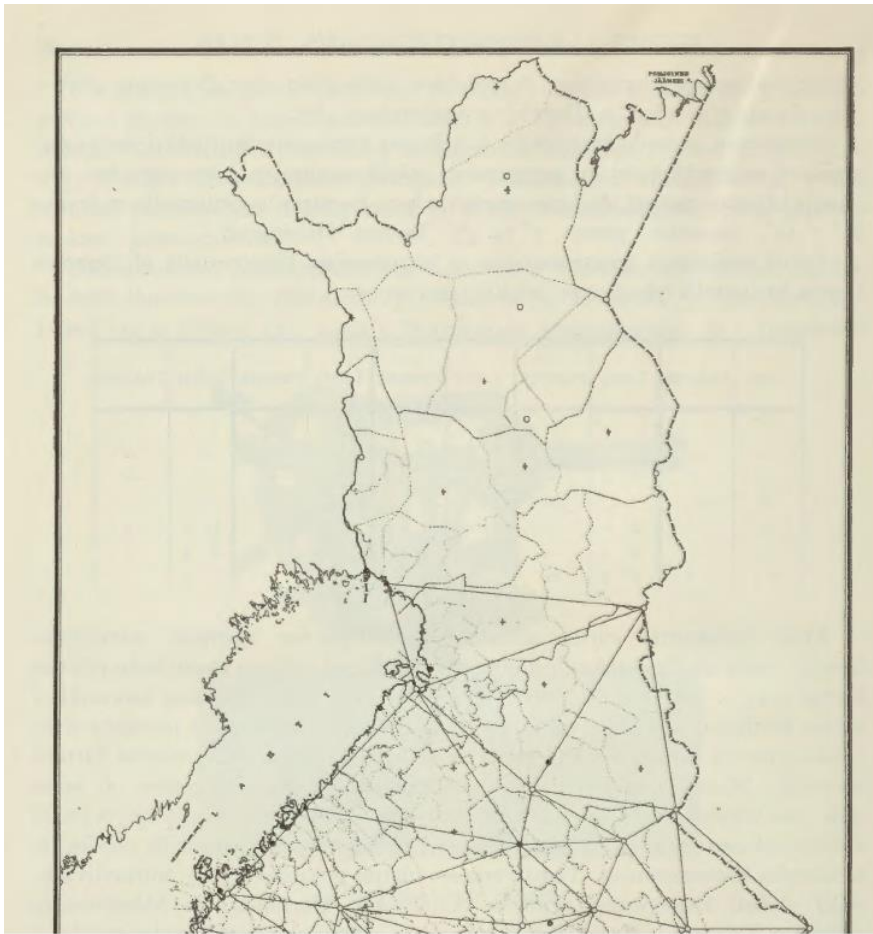
Kolmiomittaukset ja astronomiset paikanmääritykset Suomessa

- 1809 jälkeen syntyi Suomessa tarve yleiskartoille
- Lääninkarttojen ja yleiskartan konstruoimisen edellyttämiin projektiolaskelmiin ryhdyttiin 1842
- Otaksuma, maa on pallo, jonka säde on 6376,875 m
- -> karttojen mittakaavat: Pitäjänkartat 1:20 000, kihlakuntien kartat 1:100 000, läänien kartat 1:200 000 ja **yleiskartat 1:400 000**
- ”**Yleiskartan lehtijakoa** osoittavan yleissilmäyslehden mukaan oli yleiskartan pohjana käytetty 20 kolmiomitannollisesti ja 48 astronomisesti määrättyä kiintopistettä.” (Maanmittaus Suomessa 1633 – 1933, Mittaus- ja kartastotyöt v:n 1809 jälkeen s. 40 Alfred A Gustafsson)

Kolmiomittaukset ja astronomiset paikanmääritykset Suomessa (Yleiskartta)

- Geodeettiset pisteet 10 kpl: Gadolinin 1748 – 1750 ja 1752 – 1753 Turusta Ahvenanmaalle mittaaman kolmioketjun pisteitä, 7 kpl baltisen kolmioketjun (Viipurista –Ahvenanmaalle) kiintopisteitä ja **3 kpl venäläis-skandinavisen (eli ns. Struven ketjun) astemittauksen pisteitä**
- **Struven pisteet: Kemin kirkko, Murtomäki ja Oravavuori (Puolakka)**
 - **Muu ketjun käyttämättömyys johtui ehkä siitä, että ne eivät olleet kartalle merkittyjä kirkkoja eivätkä edes taloja, jollaisia kiintopisteitä tuolloin käytettiin**
 - **Pisteitä ei löydetty ja ketjun tarkkuutta ei ymmärretty hyödyntää**

Yleiskartan verkko ja kiintopisteet

Kolmiomittaukset ja astronomiset paikanmääritykset

Suomessa (Yleiskartta I -versio)

- Edellisten pisteiden lisäksi mittauksia tehtiin vielä 1860-luvulla
- Lopulliset kiintopistemäärät (Maanmittaus Suomessa 1633 – 1933, Mittaus- ja kartastotyöt v:n 1809 jälkeen s. 41 Alfred A Gustafsson)

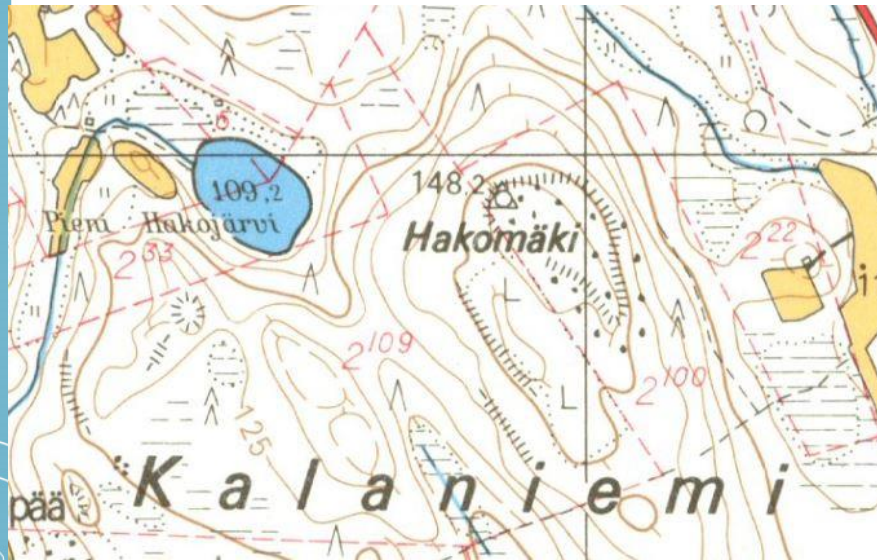
Lehti	Pisteitä	Lehti	Pisteitä	Lehti	Pisteitä	Lehti	Pisteitä	Lehti	Pisteitä
—	—	A 2	2	A 3	4	A 4	1	—	—
—	—	B 2	—	B 3	3	B 4	5	—	—
—	—	—	—	C 3	3	C 4	2	—	—
—	—	D 2	1	D 3	2	D 4	3	D 5	1
—	—	E 2	4	E 3	8	E 4	3	E 5	4
F 1	3	F 2	12	F 3	5	F 4	2	F 5	1

Kolmiomittaukset 1900-luvulla

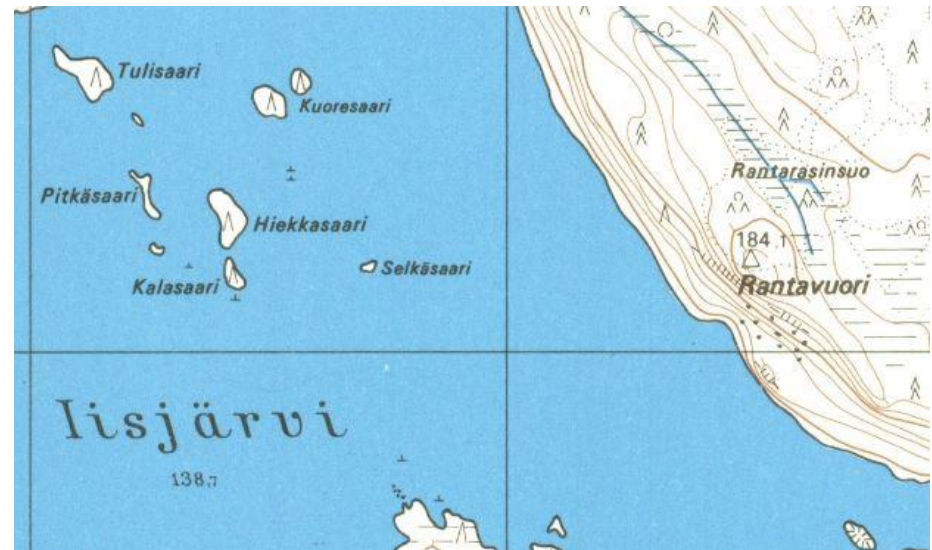
- Itsenäisyyden myötä MMH aloitti systemaattiset kolmiomittaukset, joista I kierros jatkui aina 1960-luvulle saakka
- Luotiin Helsingin järjestelmään perustuva verkko
- Työnajako: Geodeettinen laitos mittasi I-luokan komiopisteketjut ja MMH tihensi verkon II tornipisteillä ja puunlatvamerkeillä
- 1930-luvulta alkaen MMH tihensi I luokan ketjujen väliin jääviä silmukoita pääluokan kolmipisteillä ja se verkko tihennettiin vielä MMH:n II luokan pisteillä
- I ja II luokan mittaukset tehtiin torneista ja latvamerkit havaittiin eteenpäinleikkauksin (2200 tornia / 11 000 puunlatvapistettä), alemman luokan pisteitä tuhansittain

Peruskartan merkinnät

Kolmiopiste

latvamerkki

Kiitos

Lisätietoja
www.maanmittauslaitos.fi

